

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tarih Dergisi

Eskisehir Osmangazi University History Journal

e-ISSN: 2687-3842 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esogutd>, 7/1, Mayıs 2024

DOI: 10.47437/esogutd.1451270

Tez Özeti

Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Çankırı (Kengiri) Doğumlu Devlet Memurlarının Eğitim Geçmişleri*

Uğur Büyükdikmen**

Emine Gümüşsoy***

Öz

Memurların özlük bilgilerinin tutulduğu sicill-i ahval defterleri, tarih araştırmalarının önemli kaynaklarından. Bu defterler vasıtasıyla Osmanlı bürokrasindeki memurların durumları, meslek öncesi ve mesleki aşamaları takip edilerek, başta eğitim alanında olmak üzere son dönem Osmanlı reformlarının taşradaki yansımalarını incelemek mümkündür. Bu çalışmada ilk olarak sicill-i ahval defterleri ve önemi, Çankırı (Kengiri) Sancağı ve Çankırı'da bulunan eğitim kurumları tanıtılmış sonra Çankırı merkez doğumlu olup sicill-i ahval defterlerinde kayıtlı olan 138 memur ele alınmıştır. Memurların eğitim hayatları; ilköğrenim, orta – yükseköğrenim, medrese eğitimi, okuryazar olduğu diller olarak sınıflandırılmış ve incelenmiştir. Elde edilen verilere göre 19. yüzyılın ortasından 20. yüzyılın başına doğru gelindikçe, ilköğrenimde sıbyan mekteplerinden, ibtidai mekteplerine, orta ve yükseköğrenimde ise medreselerden, rüşdiyelere ve idadilere doğru bir tercih değişiminin yaşandığı, orta ve yüksek eğitim kurumları ile medreselerde yabancı dil eğitimi verilmesine rağmen az sayıda memurun Türkçe dışında bir yabancı dil öğrenebildiği, sancak merkezlerini inceleyen benzer çalışmalardan, Amasya, Antalya, Afyon, Sinop ve Çorum doğumlu memurların sicill-i ahvalleri ile karşılaştırıldığında yabancı dil bilenlerin oranının Çankırı doğumlu memurlarda düşük kaldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sicill-i Ahval Defterleri, Devlet Memurları, Eğitim Kurumları, Çankırı Sancağı.

* Bu çalışma "Sicil-i Ahval Defterlerine Göre Osmanlı Devleti'nde Çankırı Doğumlu Devlet Memurları (1879-1909)" isimli yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmıştır.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Eskişehir/TÜRKİYE, ugurboyukdikmen@hotmail.com, ORCID: 0009-0006-2380-082X.

*** Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, Eskişehir/TÜRKİYE, egumussoy@ogu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1401-8493.

The Educational Life of Civil Officers Born in Çankırı (Kengiri), As Recorded in the Registry Books

Abstract

The registers, in which the personal data of civil servants are kept, are important sources of historical research. Through these registers, it is possible to follow the status of civil servants in the Ottoman bureaucracy, their pre-professional and professional stages, and to examine the reflections of the late Ottoman reforms, especially in the field of education, in the provinces. In this study, firstly, the importance of the registers and their importance, Çankırı (Kengiri) Sanjak and the educational institutions in Çankırı are introduced, and then 138 civil servants who were born in the centre of Çankırı and registered in the registers are discussed. The educational lives of the civil servants were classified and analysed as primary education, secondary and higher education, madrasah education, and the languages they were literate in. According to the data obtained, from the middle of the 19th century to the beginning of the 20th century, there was a change of preference in primary education from sıbyan schools to ibtidai schools, and in secondary and higher education from madrasas to rüşdiyeles and idadis, and although foreign language education was provided in secondary and higher education institutions and madrasas, few civil servants were able to learn a foreign language other than Turkish. Compared to similar studies examining the centres of the sanjak, it was observed that the rate of foreign language speakers in Çankırı remained low when compared to the sicill-i ahval of civil servants born in Amasya, Antalya, Afyon, Sinop and Çorum.

Keywords: Sicill-i Ahval Books, Civil Servants, Educational Institutions, Çankırı Sanjak.

Giriş

1. Sicill-i Ahval Defterleri ve Özellikleri

Memur kelimesi Arapça *emr* kökünden gelir ve tanım olarak *bir iş ile yükümlü olan, görevli* anlamında kullanılmaktadır.¹ Osmanlı Devleti'nde Tanzimat öncesinde memurlar usta – çirak usulü ile yetiştirilmekteydi. Memur adayları ortalama 12 yaşında çirak olarak kalemlere girerler, kalemin ihtiyacına uygun kitabet, inşa ve yazı çeşitlerini öğrenirlerdi. Bu süre zarfında herhangi bir ücret almayan memur adayları 3

¹ İsmet Zeki Eyüboğlu, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, Sosyal Yayınları, İstanbul 2004, sy. 479.

ila 5 yıllık bu eğitim sürecinin sonunda mülazım memurluğa yükselir ve maaşa bağlanırlardı. Sonrasında ise azim ve kabiliyetlerine göre daha üst kademelere yükselebiliyorlardı.² Tanzimat ile her alanda olduğu gibi memur yetiştirme sisteminde de değişikliğe gidilmiştir. 1840 – 1858 yılları arasında yürürlüğe giren ve özellikle taşra yönetimini yeniden düzenleyen nizamnameler ile tüm memurların görev, sorumluluk ve yetkilerine bir standart getirilmeye çalışılmıştır.³

II. Abdülhamid dönemiyle birlikte memurların kayıtlarının tek bir merkezde toplanması ve gelişim aşamalarının takip edilebilmesi için çalışmalara başlanmıştır. 4 Şubat 1879 (12 Safer 1296) tarihli irade-i seniye ile Dâhiliye Nezareti'ne bağlı *Sicill-i Ahval Komisyonu* kurulmuştur. Komisyonun başına Ahmed Arifi Paşa getirilmiştir.⁴ Osmanlı Devleti'nde bürokrasi içerisinde yer alan memurların görevleri, özel durumları ile memurluk görevleri sürecindeki durumları, genel hal ve hareketleri hakkında kayıtların tutulduğu defterlerin tescil işlemine *Sicill-i Ahval*, bu defterlerin tamamına ise *Sicill-i Umumi Defterleri* adı verilmiştir.⁵

3 Mart 1879 (10 Rebiulevvel 1296) tarihinde çıkartılan *Ahvâl-i Memûrîn Sicili Komisyonu Talimatı* yönetmeliği ile 15 maddede tercüme-i hal varakalarının nasıl doldurulacağı belirtilmiştir. Buna göre her bir memurun adı ve unvanı, baba adı, doğum tarihi ve yeri, okuduğu okullar ve tahsili, diplomasının olup olmadığı, eğitimi aldığı diller, konuşabildiği ve yazabildiği diller, eser ve telifatı, aldığı nişanlar ve cezalar, maaş durumu gibi bilgiler tercüme-i hal varakalarına eklenmiştir.⁶

Sicill-i Ahval ayrıca memurların sicil kayıtlarının tutulduğu daire için de kullanılan bir isimdir. 1879 yılından itibaren memurlardan imzaları karşılığı alınan tercüme-i halleri sıra numarasına göre Sicill-i Umumi Defterlerine kaydedilmiş, sonrasında memurların meslek hayatında yaşanan gelişmeler ve değişmelerde yine bu defterlere işlenmiştir.⁷

² Ali Akyıldız, *Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform (1836- 1856)*, Eren Yayınları, İstanbul 1993, s. 62.

³ Burak Eryiğit ve Cansu Kalafat, “Osmanlı Devleti’nde 1840–1858 Yılları Arasında Taşra Yönetimini Düzenleyen Nizamnameler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Strategic Public Management Journal*, 5.10, 2019, sy. 54-62.

⁴ BOA.İ.DH. 780/63473 (H.12/02/1296)

⁵ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul 1993, c.3, sy. 210.

⁶ BOA.Y.E.E 113/15 (H. 10/03/1296)

⁷ Pakalın, *a.g.e.*, sy.210.

201 defterden oluşan sicill-i ahval defterlerinin 18 numaralı defteri mükerrer, 179 ve 190 numaralı defterleri ise boştur. Sicill-i Ahval-i Memurin Komisyonu tarafından özenle hazırlanan sicil defterlerinin her bir sayfasında komisyonun mührü bulunmaktadır. Seri olarak numaralandırılan defterlerde her bir memur için 2 sayfa ayrılmış ve ortalama 490 ila 506 sayfadan oluşturulmuştur.⁸

Süreç içerisinde sicill-i ahval defterleri üzerine özellikle taşrada oluşan eksiklikleri gidermek için 8 Ocak 1888 tarihinde *Me'mûrin-i Mülkiyenin Tercüme-i Hallerinin Suret-i Kayd ve Tahririni ve Teferruatını Mübeyyin Ta'rifname* ve 24 Ocak 1888 tarihinde *Sicill-i Ahvâl Komisyon-ı Umumisi Nizamnamesine Zeyl* yayımlanmıştır. 1909 tarihinde ise Meşrutiyet'in ilanından sonra idari yapılanmada değişimler yaşanmış bunun sonucu olarak 9 Haziran 1914 tarihinde *Sicill-i Ahvâl-i Memurin Nizamnamesi* yürürlüğe girmiştir.⁹

2. Çankırı (Kengırı) Sancağı

Çankırı (Kengırı) Osmanlı Devleti'nin klasik idari yapılanmasında 16. yüzyıldan itibaren sancak statüsünde yer almıştır.¹⁰ Tanzimat döneminde, taşra yönetiminde değişikliğe gidilmiş ve 1864 yılında hazırlanan ve 1867 ve 1871 yıllarında yeniden düzenlenen Vilayet Nizamnamesi'ne göre taşra mahalli yönetimleri vilayet, liva (sancak), kaza, nahiye ve köy olarak hiyerarşik sıraya konulmuştur. Çankırı bu dönemde oluşturulan sancak biriminden biri olarak önce Ankara sonra da Kastamonu vilayetine bağlanmıştır.¹¹

Çankırı Sancağında Merkez, Çerkeş ve Kalecik Kazalarıyla bu kazalara bağlı Koçhisar, Tuht (Yapraklı), Karacaviran, Bayındır, Şabanözü, İnallu ve Ballu, Ovacık nahiyeleri ile 32 mahalle ve 237 köy (karye) bulunmaktadır.¹² 1903 tarihli Kastamonu Vilayet Salnamesi'ne göre Çankırı Sancak merkezinde 2485 hanede 70'i Ermeni,

⁸ Gülden Sarıyıldız, "Sicill-i Ahval Defterleri", *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, c. 37, 2009, sy. 134 – 136.

⁹ Gülden Sarıyıldız, *Sicill-i Ahval Komisyonunun Kuruluşu ve İşlevi 1879-1909 Hakkında Bilgiler*, Der Yayınları, 2004, sy. 117 – 121.

¹⁰ Musa Çadircı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK Yayınları, Ankara 2013, sy. 32.

¹¹ Sıraç Aktürk, "Tanzimat Sonrası Osmanlı Devleti'nde Kazâ Yönetimi: Çankırı Örneği 1839-1914", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 2021, sy. 725.

¹² Sıraç Aktürk, *Tanzimat'tan Birinci Dünya Harbi'ne Çankırı Sancağı (1839 – 1914)*, Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Çankırı 2020, sy. 29 – 41.

264'ü Rum ve 40042'si Müslüman olan toplam 40376 erkek nüfus yaşamakta, 717 dükkân, irili ufaklı 5 han, 1 bedesten ve 3 fabrika 6 değirmen bulunmaktadır. Ayrıca, 13 medrese, 2 kütüphane, 18 sıbyan mektebi, 1 Rum mektebi, 1 mekteb-i ibtidai, 1 mekteb-i idadi ve 1 inas mektebi bulunmaktadır.¹³

3. Tanzimat Dönemi Osmanlı Eğitim Anlayışı ve Çankırı Sancağındaki Yansımaları

3.1.Sıbyan ve İptidai Mektepleri

Osmanlı Devleti'nde II. Mahmud dönemine kadar eğitim, masrafları vakıflar tarafından karşılanan sıbyan mekteplerinde ve medreselerde ortak bir müfredata bağlı olmaksızın verilirdi.¹⁴ II. Mahmud dönemi ile birlikte eğitim alanında bazı değişiklikler yaşanmış ve 1824 yılında yayımlanan *Ta'lim-i Sıbyan* fermanı ile İstanbul'da sıbyan mektepleri zorunlu hale getirilmeye çalışılmıştır.¹⁵ 1847 yılında yayımlanan *Etfâlin Tâlim ve Tedrîsi ve Terbiyelerinin Ne Vecihle İcrâ Eylemeleri Lâzım Geleceğine Dâir Sıbyân Mekâtibi Hâceleri Efendilere İ'ta Olunacak Tâlimat* adlı 23 bentten oluşan talimatname ile sıbyan mekteplerinde öğrenim süreleri en az 4 ve en fazla 7 yıl olarak belirlenmiş, okutulacak dersler ise, Elifba Cüzü, Amme Cüzü ve diğer Cüzler, Türkçe Ahlâk Risâlesi, Türkçe Tecvit, İlmihal, Türkçe sözlüklerin okutulup yazdırılması ve Güzel Yazı olarak belirtilmiştir.¹⁶ II. Abdulhamid döneminde Osmanlı genelinde sıbyan mektepleri yaygınlaştırılmıştır.¹⁷ Fakat geleneksel eğitim veren sıbyan mektepleri özellikle daha üst eğitim kurumlarına öğrenci yetiştirilmesinde ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kalmıştır. Bunun üzerine II. Abdulhamid döneminde modern eğitime ağırlık veren ve sıbyan mekteplerine alternatif olarak tasarlanan ibtidai mektepleri de açılmıştır.¹⁸ Sultan Süleyman Han

¹³ Kastamonu Vilayeti Sâlnâmesi, Kastamonu Vilayet Matbaası, Kastamonu, H. 1321 (M. 1903), sy.351.

¹⁴ Hasan Ali Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*, M.E.B. Yay., İstanbul 1991, sy.34.

¹⁵ Ertan Gökmen, "Aydın Vilayeti'nde Sıbyan Mekteplerinin İptidâi Mekteplere Dönüştürülmesi", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Der Yayınları, 2004, sy. 117 – 121.

¹⁶ Yahya Akyüz, "İlköğretimin Yenileşme Tarihinde Bir Adım: Nisan 1847 Talimatı", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, c. 5, 1994, sy. 1-47.

¹⁷ Gökmen, "a.g.m.", sy. 150 – 155.

¹⁸ Bayram Kodaman, *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*, (2. Baskı), TTK Yayınları, Ankara, 1991, sy. 57 – 77.

Mektebi, Karataş Mahallesi Mektebi, Saman Pazarı Mektebi, Arslanzâde Mehmet Mektebi, Debbaghâne Mahallesi Ahalisi Mektebi, Fatma Hatun Mektebi, Hasan Efendi Mektebi ve Mustafa Efendi Mektebi Çankırı Sancağı merkezinde bulunan sıbyan mekteblerinden bazılarıdır. Ayrıca Çankırı Sancağı'nda halkın yardımları ile Tevfikiyye, Feyziyye ve Ertuğrul adlarıyla üç ibtidâi mektebi yapılmış, ilerleyen süreçte sancak genelinde 11'i erkek, 5'i kız ve 62'si karma olmak üzere 78 ilk mekteb açılmıştır.¹⁹

3.2. Rüşdiyeler

Rüşdiyeler 1838 yılında *Meslek-i Maarif-i Adli*'nin açılması ile uygulamaya konulmuş ve devlete memur yetiştiren birer meslek okulu olarak tasarlanmıştır.²⁰ 1845 yılında ise Avrupai tarzda ilk, orta ve yükseköğrenimden oluşan üç kademeli bir eğitim modelini hazırlamak için harekete geçilmiş, *Muvakkat Meclis-i Maârif*'in raporu doğrultusunda sıbyan mektebinin üzerinde Darülfünun'a öğrenci yetiştiren bir orta öğretim kurumu olarak düzenlenmiştir.²¹ İlk olarak İstanbul'da açılan rüşdiye mektepleri daha sonra taşrada da yaygınlaşmıştır. Çankırı Sancağı genelinde Çankırı, Çerkeş, Karacaviran ve Koçhisar Rüşdiyeleri ile birlikte Çankırı İnas (Kız) Rüşdiye Mektebi'de açılmıştır.²²

3.3. İdadiler

İdadi kelimesi Arapça'da *hazırlamak* anlamına geldiği için çeşitli dönemlerde açılan okullar, hazırlık evrelerini ihtiva ettikleri için *idadi* ismi ile anılırlar da ortaöğretim kurumu olarak kullanılan idadiler 1869 tarihli *Maarif-i Umumiye Nizamnamesi* ile düzenlenmiştir. Rüşdiye mektepleri sayılarının artmasına rağmen yükseköğretime öğrenci hazırlamakta yetersiz kalmış ve bu açığı gidermek için Galatasaray Sultanisi örnek alınarak 1000 haneden fazla nüfusu olan, eğitime uygun bölgelerde idadilerin açılması ve bu okullarda Türkçe Kitâbet ve İnşâ, Fransızca, Kavânin-i Osmaniye, Mantık, İlm-i Servet-i Milel, Coğrafya, Târih-i Umûmî, İlm-i Mevâlid, Cebir, Hesap ve Defter Tutma, Hendese ve İlm-i Mesâha, Hikmet-i Tabiyye,

¹⁹ Aktürk, *a.g.t.*, sy. 79- 80.

²⁰ Kodaman, *a.g.e.*, sy. 92.

²¹ Cemil Öztürk, "Rüşdiye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, c. 35, 2008, sy. 301.

²² Aktürk, *a.g.t.*, sy. 146 – 158.

kimya ve resim gibi derslerin okutulması kararlaştırılmıştır.²³ Ülkenin birçok yerinde sivil idadiler açılırken, Çankırı’da da 1886 yılında Ertuğrul Mülki İdadisi’nin (sivil idadi) temelleri atılmış, yapımı geç tamamlanan idadi 1891 yılında eğitim – öğretim hayatına başlamıştır. Bu mektepte yıllık ortalama 70 ila 100 öğrenci eğitim görmüştür.²⁴

3.4. Medreseler

Medrese sözcüğü “ders” sözcüğünden türemiştir ve “dini eğitim verilen yer” anlamında kullanılmaktadır.²⁵ Osmanlı Devleti’nde ilk medrese Orhan Gazi döneminde İznik’te açılmış ilerleyen süreçte de sayıları hızla artmıştır.²⁶ Kendi içerisinde hiyerarşik bir düzeni olan medreselerin ihtiyaçları vakıflar tarafından karşılanmış ve Fıkıh, Akaid, Usul-i Hadis, Hadis, Tefsir gibi dini ağırlıklı dersler öğretilmiştir.²⁷ Çankırı Sancağı da medrese eğitimi konusunda oldukça zengin bir bölgedir. Kaza ve nahiyelerde çok sayıda medresede eğitim verildiği bilinmektedir.²⁸

4. Çankırı Doğumlu Memurlar ve Eğitim Geçmişleri

Bu çalışma için doğum yeri Çankırı (Kengiri) Sancağı merkez kazası sınırlarındaki Koçhisar, Tuht ve Şabanözü nahiyeleri ile bağlı karyelerde olan ve sicilli ahval defterlerine kayıtlı 138 memur incelenerek; isimleri, ilköğrenimleri, orta ve yükseköğrenimleri, medrese eğitimleri ile okur- yazar olduğu diller tablo halinde (Tablo 1) gösterilmiştir. Memurlar doğum tarihlerine göre sıralanmıştır. Memurların tamamı Müslüman ve erkektir.

Tablo 1: Çankırı doğumlu memurların eğitimleri ve bildiği diller;

Memurun Adı	İlk Öğrenim	Orta ve Yüksek Öğrenim	Medrese Eğitimi	Bildiği Diller
-------------	-------------	------------------------	-----------------	----------------

²³ Kodaman, *a.g.e.*, sy. 114 – 115.

²⁴ Aktürk, *a.g.t.*, sy. 162 – 215.

²⁵ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 34. Baskı, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara 2020, sy. 693.

²⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı*, 5. Baskı, TTK yayınları, Ankara 2022, sy. 3.

²⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, sy. 17-28.

²⁸ Aktürk, *a.g.t.*, sy. 82 – 115.

Mehmed Derviş Efendi²⁹	Korgun Sıbyan Mektebi	-	Murad Monla Dergâhı Şinevi Şerif'den İcazet	Türkçe
Mustafa Efendi³⁰	Sıbyan Mektebi	-	-	Türkçe
Necib Ağa³¹	Sıbyan Mektebi	-	-	Türkçe
Abdullah Şükrü Efendi³²	Sıbyan Mektebi Muallim-i Mahsus	-	-	Türkçe
Mustafa Asım Efendi³³	Muallim-i Mahsus	-	Beybazarı Medresesi	Türkçe
Hüseyin Şükrü Efendi³⁴	Sıbyan Mektebi	Bayezid Mekteb-i Rüşdiyyesi	-	Türkçe
Ali Rıza Efendi³⁵	-	Atik Mülkiye Mektebi	Medrese	Türkçe
İsmail Hakkı Efendi³⁶	Sıbyan Mektebi	-	Medrese	Türkçe
Mustafa Feyzi Efendi³⁷	-	-	Kastamonu Medresesi	Türkçe

²⁹ BOA.DH.SAİD.d. 22/439.

³⁰ BOA.DH.SAİD.d. 27/491.

³¹ BOA.DH.SAİD.d. 23/483.

³² BOA.DH.SAİD.d. 6/207.

³³ BOA.DH.SAİD.d. 130/473.

³⁴ BOA.DH.SAİD.d. 4/238.

³⁵ BOA.DH.SAİD.d. 1/902.

³⁶ BOA.DH.SAİD.d. 15/307.

³⁷ BOA.DH.SAİD.d. 15/247.

Ali Efendi³⁸	Sıbyan Mektebi	-	Medrese	Türkçe
Mustafa Rüşdü Efendi³⁹	Sıbyan Mektebi	-	Medrese	Türkçe
Ali Efendi⁴⁰	Sıbyan Mektebi	-	Medrese	Türkçe
Ahmed Fahredden Efendi⁴¹	Sıbyan Mektebi Muallim-i Mahsus	-	Medrese	Türkçe
Ali Rıza Efendi⁴²	Sıbyan Mektebi Muallim-i Mahsus	-	-	Türkçe
Ali Efendi⁴³	Sıbyan Mektebi	-	Dersaadet Medresesi	Türkçe
Osman Nuri Efendi⁴⁴	Sıbyan Mektebi	-	-	Türkçe
Ahmed Rifat Efendi⁴⁵	Mekteb-i Hususi	-	-	Türkçe
İsmail Hakkı Efendi⁴⁶	Sıbyan Mektebi Muallim-i Mahsus	Bayezid Mekteb-i Rüşdiyesi	-	Türkçe

³⁸ BOA.DH.SAİD.d. 35/149.

³⁹ BOA.DH.SAİD.d. 101/139.

⁴⁰ BOA.DH.SAİD.d. 18/121.

⁴¹ BOA.DH.SAİD.d. 76/147.

⁴² BOA.DH.SAİD.d. 62/313.

⁴³ BOA.DH.SAİD.d. 19/183.

⁴⁴ BOA.DH.SAİD.d. 13/259.

⁴⁵ BOA.DH.SAİD.d. 25/313.

⁴⁶ BOA.DH.SAİD.d. 80/355.

İbrahim Ağa ⁴⁷	Sıbyan Mektebi	-	-	-
Mehmet Remzi Efendi ⁴⁸	Sıbyan Mektebi	-	Medrese	Türkçe
Ali Rıza Efendi ⁴⁹	Sıbyan Mektebi	-	-	Türkçe
Mehmed Nuri Efendi ⁵⁰	Sıbyan Mektebi	-	-	Türkçe
Mustafa Efendi ⁵¹	Sıbyan Mektebi	-	Medrese Terk	Türkçe
Mehmed Tevfik Efendi ⁵²	Sıbyan Mektebi Muallim-i Mahsus	-	-	Türkçe
Ali Rıza Efendi ⁵³	Sıbyan Mektebi	-	-	Türkçe
Ahmed Beğ ⁵⁴	Sıbyan Mektebi Muallim-i Mahsus	-	-	Türkçe
Hacı Ahmed Efendi ⁵⁵	Sıbyan Mektebi	-	Medrese	Türkçe Arapça
Mehmed Emin Efendi ⁵⁶	Sıbyan Mektebi	-	Ahmediye Medresesi	Türkçe

⁴⁷ BOA.DH.SAİD.d. 15/129.

⁴⁸ BOA.DH.SAİD.d. 36/377.

⁴⁹ BOA.DH.SAİD.d. 35/189.

⁵⁰ BOA.DH.SAİD.d. 36/457.

⁵¹ BOA.DH.SAİD.d. 132/395.

⁵² BOA.DH.SAİD.d. 111/465.

⁵³ BOA.DH.SAİD.d. 35/245.

⁵⁴ BOA.DH.SAİD.d. 8/337.

⁵⁵ BOA.DH.SAİD.d. 93/435.

⁵⁶ BOA.DH.SAİD.d. 82/71.

Mehmed Fadıl Efendi⁵⁷	Sıbyan Mektebi	-	-		Türkçe
Abdulhalim Efendi⁵⁸	Sıbyan Mektebi	-	-		Türkçe
Hasan Raşid Efendi⁵⁹	Sıbyan Mektebi	-		Medrese	Türkçe
Mehmed Ali Efendi⁶⁰	Mahalle Mekteb-i İbtidaisi	-	-		Türkçe
İsmail Rahmi Efendi⁶¹	Kastamonu Mekteb-i İbtidaisi	-		Mehmed Paşa Medresesi	Türkçe Arapça
Hasan Faik Efendi⁶²	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye	-		Türkçe
Mehmed Rıza Efendi⁶³	Mekteb-i İbtidai	Mekteb-i Rüşdiye	-		Türkçe
Mustafa Nazmi Efendi⁶⁴	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye	-		Türkçe
Osman Necib Efendi⁶⁵	Sıbyan Mektebi	-	-		Türkçe
Ahmed Hilmi Efendi⁶⁶	Sıbyan Mektebi	-		Dersaadet Tetimme Medreseleri	Türkçe

⁵⁷ BOA.DH.SAİD.d. 6/507.

⁵⁸ BOA.DH.SAİD.d. 8/695.

⁵⁹ BOA.DH.SAİD.d. 39/255.

⁶⁰ BOA.DH.SAİD.d. 126/185.

⁶¹ BOA.DH.SAİD.d. 76/461.

⁶² BOA.DH.SAİD.d. 13/463.

⁶³ BOA.DH.SAİD.d. 173/401.

⁶⁴ BOA.DH.SAİD.d. 64/333.

⁶⁵ BOA.DH.SAİD.d. 98/161.

⁶⁶ BOA.DH.SAİD.d. 26/443.

İbrahim Rakım Efendi⁶⁷	Mekteb-i İbtidai	Mekteb-i Rüşdiye Darülmuallim	-	Türkçe
Ahmed Efendi⁶⁸	Sıbyan Mektebi	-	Kavaklı Çeşme Medresesi	Türkçe Arapça
Osman Efendi⁶⁹	Sıbyan Mektebi	-	Medrese	Türkçe
Mustafa Tevfik Efendi⁷⁰	Sıbyan Mektebi	-	Medrese	Türkçe
Ömer Nihad Saadettin Efendi⁷¹	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye	-	Türkçe
Hasan Tayyib Efendi⁷²	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye	-	-
Mehmed Rıza Efendi⁷³	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye	-	Türkçe
Ahmed Raşid Efendi⁷⁴	Sıbyan Mektebi	-	Medrese	Türkçe
Mustafa Remzi Efendi⁷⁵	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye Askeri Mekteb-i İdadi Terk		Türkçe

⁶⁷ BOA.DH.SAİD.d. 37/471.

⁶⁸ BOA.DH.SAİD.d. 55/297.

⁶⁹ BOA.DH.SAİD.d. 19/161.

⁷⁰ BOA.DH.SAİD.d. 40/437.

⁷¹ BOA.DH.SAİD.d. 30/339.

⁷² BOA.DH.SAİD.d. 14/281.

⁷³ BOA.DH.SAİD.d. 15/407.

⁷⁴ BOA.DH.SAİD.d. 36/63.

⁷⁵ BOA.DH.SAİD.d. 91/337.

Ahmed Raşid Efendi⁷⁶	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye	-	Türkçe
Osman Şevket Efendi⁷⁷	Sıbyan Mektebi	-	Medrese	Türkçe
Ahmed Rüşdü Efendi⁷⁸	Sıbyan Mektebi	-	Nusret Paşa Medresesi	Türkçe
Ahmed Mecbur Efendi⁷⁹	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye	-	Türkçe
Mehmed Refik Efendi⁸⁰	Sıbyan Mektebi	-	Medrese	Türkçe
Ali Rıza Efendi⁸¹	Sıbyan Mektebi	Kengiri Mekteb- i Rüşdiyesi	-	Türkçe
Mustafa Efendi⁸²	Sıbyan Mektebi	Kengiri Mekteb- i Rüşdiyesi	-	Türkçe
İsmail Hakkı Efendi⁸³	Sıbyan Mektebi	Kengiri Mekteb- i Rüşdiyesi	-	Türkçe
Mehmed Fahri Efendi⁸⁴	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye	-	Türkçe
Mehmed Raşid Efendi⁸⁵	Sıbyan Mektebi	-	-	Türkçe
Ali Hikmed Efendi⁸⁶	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye	-	Türkçe

⁷⁶ BOA.DH.SAİD.d. 32/429.

⁷⁷ BOA.DH.SAİD.d. 129/375.

⁷⁸ BOA.DH.SAİD.d. 97/229.

⁷⁹ BOA.DH.SAİD.d. 139/375.

⁸⁰ BOA.DH.SAİD.d. 146/133.

⁸¹ BOA.DH.SAİD.d. 39/59.

⁸² BOA.DH.SAİD.d. 39/293.

⁸³ BOA.DH.SAİD.d. 40/93.

⁸⁴ BOA.DH.SAİD.d. 167/9.

⁸⁵ BOA.DH.SAİD.d. 17/487.

⁸⁶ BOA.DH.SAİD.d. 179/239.

Osman Nuri Efendi⁸⁷	Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyyesi	-	Türkçe
Osman Talat Efendi⁸⁸	-	Rüşdiye	Hacı Said Medresesi	Türkçe
Mehmet Şakir Efendi⁸⁹	Sıbyan Mektebi	Aksaray Valide Sultan Mekteb-i Rüşdiyyesi	-	Türkçe
Hasan Tahsin Efendi⁹⁰	Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyyesi	-	Türkçe
İbrahim Edhem Efendi⁹¹	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye	-	Türkçe
Mehmed Emin Efendi⁹²	Mahalle Mekteb-i İbtidaisi	Mahalle Mekteb-i Rüşdiyyesi Bursa Mekteb-i İdadisi Mekteb-i Harbiye-i Şahane	-	Türkçe
Mehmed Şakir Efendi⁹³	Kengırı Sıbyan Mektebi	-	Medrese	Türkçe
Bekir Neşri Efendi⁹⁴	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye	-	Türkçe

⁸⁷ BOA.DH.SAİD.d. 179/249.

⁸⁸ BOA.DH.SAİD.d. 25/47.

⁸⁹ BOA.DH.SAİD.d. 29/429.

⁹⁰ BOA.DH.SAİD.d. 97/187.

⁹¹ BOA.DH.SAİD.d. 35/171.

⁹² BOA.DH.SAİD.d. 147/67.

⁹³ BOA.DH.SAİD.d. 88/39.

⁹⁴ BOA.DH.SAİD.d. 14/395.

Ali Mehdi Efendi ⁹⁵	Sıbyan Mektebi	-	Medrese	Türkçe
Mehmed Şükrü Efendi ⁹⁶	Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyesi	-	Türkçe
Mehmed Arifi Efendi ⁹⁷	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye Terk	-	Türkçe
Osman Edib Efendi ⁹⁸	Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyesi	-	Türkçe
Ahmed Esad Efendi ⁹⁹	Sıbyan Mektebi	Ayaş Mekteb-i Rüşdiyesi Terk	-	Türkçe
İsmail Hakkı Efendi ¹⁰⁰	Sıbyan Mektebi	-	Medrese	Türkçe
Bekir Sadık Efendi ¹⁰¹	Karacalar Sıbyan Mektebi	Üsküdar Rüşdiyesi Darülmuallimin-i Rüşdiye	-	Türkçe Arapça Farsça
Mehmed Faik Efendi ¹⁰²	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye	-	Türkçe
Mehmed Sabri Efendi ¹⁰³	Mekteb-i İbtidai	Mekteb-i Rüşdiye	-	Türkçe
İsmail Efendi ¹⁰⁴	Sıbyan Mektebi	-	Samanpazarı Medresesi	Türkçe

⁹⁵ BOA.DH.SAİD.d. 20/55.

⁹⁶ BOA.DH.SAİD.d. 94/231.

⁹⁷ BOA.DH.SAİD.d. 64/21.

⁹⁸ BOA.DH.SAİD.d. 137/187.

⁹⁹ BOA.DH.SAİD.d. 7/729.

¹⁰⁰ BOA.DH.SAİD.d. 40/255.

¹⁰¹ BOA.DH.SAİD.d. 133/257.

¹⁰² BOA.DH.SAİD.d. 102/323.

¹⁰³ BOA.DH.SAİD.d. 171/161.

¹⁰⁴ BOA.DH.SAİD.d. 91/177.

Mehmed Rifat Efendi¹⁰⁵	Sıbyan Mektebi	Daver Paşa Mekteb-i Rüşdiyyesi	-	Türkçe
Hüseyin Hüsnü Efendi¹⁰⁶	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye	-	Türkçe
Hüseyin Mahir Efendi¹⁰⁷	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyyesi	-	Türkçe
Abdullah Zihni Efendi¹⁰⁸	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyyesi	-	Türkçe
Salih Ağa¹⁰⁹	-	-	-	Okur – Yazar Değil
Hasan Hüsnü Efendi¹¹⁰	Sıbyan Mektebi	-	-	Türkçe
Mustafa Sabri Efendi¹¹¹	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye	-	Türkçe
Mustafa Fehmi Efendi¹¹²	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye	Medrese	Türkçe
Ali Ağa¹¹³	-	-	-	Okur – Yazar Değil
Ahmed Mahfi Efendi¹¹⁴	Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyyesi	Medrese	Türkçe

¹⁰⁵ BOA.DH.SAİD.d. 33/189.

¹⁰⁶ BOA.DH.SAİD.d. 16/5.

¹⁰⁷ BOA.DH.SAİD.d. 156/399.

¹⁰⁸ BOA.DH.SAİD.d. 130/59.

¹⁰⁹ BOA.DH.SAİD.d. 194/345.

¹¹⁰ BOA.DH.SAİD.d. 133/17.

¹¹¹ BOA.DH.SAİD.d. 56/433.

¹¹² BOA.DH.SAİD.d. 126/81.

¹¹³ BOA.DH.SAİD.d. 199/95.

¹¹⁴ BOA.DH.SAİD.d. 98/243.

Ali Fahri Efendi ¹¹⁵	Sıbyan Mektebi	Şumnu Mekteb-i Rüşdiyesi	-	Türkçe Bulgarca Fransızca
Ahmed Mecefi Efendi ¹¹⁶	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye Terk	-	Türkçe
Mustafa Fikri Efendi ¹¹⁷	-	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyesi	-	Türkçe
Osman Necati Efendi ¹¹⁸	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye Terk	-	Türkçe
Hasan Sabri Efendi ¹¹⁹	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyesi	-	Türkçe Farsça'ya Aşına
Mehmed Efendi ¹²⁰	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyesi	Medrese	Türkçe
Ahmed Neşat Efendi ¹²¹	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyesi	-	Türkçe
Hasan Sabri Efendi ¹²²	Sıbyan Mektebi	Mekteb-i Rüşdiye	-	Türkçe Fransızca
Mustafa Ağa ¹²³	Mahalle Mekteb-i İbtidaisi	-	-	-

¹¹⁵ BOA.DH.SAİD.d. 86/331.

¹¹⁶ BOA.DH.SAİD.d. 106/95.

¹¹⁷ BOA.DH.SAİD.d. 152/281.

¹¹⁸ BOA.DH.SAİD.d. 84/83.

¹¹⁹ BOA.DH.SAİD.d. 109/493.

¹²⁰ BOA.DH.SAİD.d. 172/95.

¹²¹ BOA.DH.SAİD.d. 179/299.

¹²² BOA.DH.SAİD.d. 32/153.

¹²³ BOA.DH.SAİD.d. 187/5.

Ali Rıza Efendi ¹²⁴	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyesi	-	Türkçe
Ali Efendi ¹²⁵	Kasımpaşa Sıbyan Mektebi	-	-	Türkçe
Hüseyin Avni Efendi ¹²⁶	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyesi	-	Türkçe
Yusuf Ziya Efendi ¹²⁷	Kengırı Mekteb-i İbtidai Muallim-i Mahsus	-	-	Türkçe
Emin Efendi ¹²⁸	-	Darüşşafaka İkmal-i Tahsil	-	Türkçe Arapça, Farsça ve Fransızca'ya Aşına
Bekir Sıdkı Efendi ¹²⁹	Kengırı Sıbyan Mektebi Muallim-i Mahsus	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyesi	-	Türkçe Arapça'ya Aşına

¹²⁴ BOA.DH.SAİD.d. 128/187.

¹²⁵ BOA.DH.SAİD.d. 143/321.

¹²⁶ BOA.DH.SAİD.d. 169/187.

¹²⁷ BOA.DH.SAİD.d. 151/61.

¹²⁸ BOA.DH.SAİD.d. 173/147.

¹²⁹ BOA.DH.SAİD.d. 112/273.

Mustafa Sabri Efendi ¹³⁰	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyyesi	-	Türkçe
Mehmed Emin Efendi ¹³¹	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyyesi	-	Türkçe
Hüseyin Avni Efendi ¹³²	Kengırı Mekteb-i İbtidai	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyyesi	-	Türkçe
Mustafa Fazullah Efendi ¹³³	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyyesi Bolu Mekteb-i İdadisi	-	Türkçe
Hüseyin Efendi ¹³⁴	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyyesi	-	Türkçe
Ahmed Münib Efendi ¹³⁵	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyyesi	-	Türkçe
Ahmed Hilmi Efendi ¹³⁶	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyyesi	-	Türkçe Fansızca'ya Aşına
Mehmed Lütfi Efendi ¹³⁷	İskilip Mekteb-i İbtidaisi	İskilip Mekteb-i Rüşdiyyesi	-	-

¹³⁰ BOA.DH.SAİD.d. 114/367.

¹³¹ BOA.DH.SAİD.d. 86/49.

¹³² BOA.DH.SAİD.d. 178/41.

¹³³ BOA.DH.SAİD.d. 127/215.

¹³⁴ BOA.DH.SAİD.d. 79/429.

¹³⁵ BOA.DH.SAİD.d. 132/163.

¹³⁶ BOA.DH.SAİD.d. 117/293.

¹³⁷ BOA.DH.SAİD.d. 178/19.

Mehmed Efendi ¹³⁸	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyesi	-	-
Mehmed Said Efendi ¹³⁹	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyesi	-	Türkçe
Ali Rıza Efendi ¹⁴⁰	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyesi Darüşşafaka	-	Türkçe Fransızca
Mehmed Hayri Efendi ¹⁴¹	Sıbyan Mektebi	-	-	Türkçe
Abdulrahman Hilmi Efendi ¹⁴²	Sıbyan Mektebi	-	İmaret Medresesi	Türkçe
Mehmet Kadri Efendi ¹⁴³	Mekteb-i İbtidai	-	-	-
Ömer Fahri Efendi ¹⁴⁴	Ayasofya Sıbyan Mektebi	Rüşdiyesi	-	Türkçe Arapça, Farsça ve Fransızca'ya Aşına
Hasan Ağa ¹⁴⁵	-	-	-	Okur – Yazar Değil
İsmail Rahmi Efendi ¹⁴⁶	Sıbyan Mektebi	-	İmaret Medresesi	Türkçe Arapça ve

¹³⁸ BOA.DH.SAİD.d. 188/42.

¹³⁹ BOA.DH.SAİD.d. 109/1.

¹⁴⁰ BOA.DH.SAİD.d. 128/419.

¹⁴¹ BOA.DH.SAİD.d. 159/361.

¹⁴² BOA.DH.SAİD.d. 181/263.

¹⁴³ BOA.DH.SAİD.d. 193/105.

¹⁴⁴ BOA.DH.SAİD.d. 170/357.

¹⁴⁵ BOA.DH.SAİD.d. 194/305.

¹⁴⁶ BOA.DH.SAİD.d. 151/237.

				Farsça'ya Aşına
Osman Efendi¹⁴⁷	Mekteb-i İbtidai	Mekteb-i Rüşdiye	-	Türkçe
Osman Nuri Efendi¹⁴⁸	Sıbyan Mektebi	Üsküdar Mülki Rüşdiyesi Şam Askeri Rüşdiyesi	-	Türkçe ve Arapça
Mehmed Adil Efendi¹⁴⁹	Kengırı Sıbyan Mektebi	-	Medrese	Türkçe
Ahmed Rifat Efendi¹⁵⁰	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb- i İdadisi Terk	Medrese	-
Ahmed Rifat Efendi¹⁵¹	Tevfikiye Mekteb-i İbtidaisi	Mekteb-i İdadiy-i Mülkiye	-	-
Edhem Efendi¹⁵²	Mekteb-i İbtidai	-	-	-
Mehmed Şevket Efendi¹⁵³	Kengırı Mekteb-i İbtidaisi	Beşiktaş Mekteb-i Hamidiye	-	Türkçe
Mehmed Hayri Efendi¹⁵⁴	Kengırı Mekteb-i İbtidaisi	Kengırı Mekteb- i İdadiy-i Mülkiyesi	-	Türkçe Fransızca'ya Aşına

¹⁴⁷ BOA.DH.SAİD.d. 171/207.

¹⁴⁸ BOA.DH.SAİD.d. 188/74.

¹⁴⁹ BOA.DH.SAİD.d. 168/181.

¹⁵⁰ BOA.DH.SAİD.d. 170/73.

¹⁵¹ BOA.DH.SAİD.d. 152/431.

¹⁵² BOA.DH.SAİD.d. 193/45.

¹⁵³ BOA.DH.SAİD.d. 135/391.

¹⁵⁴ BOA.DH.SAİD.d. 141/167.

Mehmed Ağa¹⁵⁵	-	-	-	Okur – Yazar Değil
İsmail Hakkı Efendi¹⁵⁶	Tevfikiye Mekteb-i İbtidaisi	İdadiy-i Mülkiye Darülfünun-ı Osmani Hukuk Zabit Mektebi Darümuallimin	-	-
Emrullah Efendi¹⁵⁷	Sıbyan Mektebi	Darüşşafaka	-	Türkçe ve Fransızca
Ahmed Efendi¹⁵⁸	Kengırı Mekteb-i İbtidaisi	-	-	Türkçe
Ali Vehbi Efendi¹⁵⁹	Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb- i İdadiy-i Mülkiye	-	Türkçe
Mustafa Asım Efendi¹⁶⁰	Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb- i İdadiy-i Mülkiye Terk	-	Türkçe
Ahmed Fehmi Efendi¹⁶¹	Kengırı Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb- i İdadisi	-	-
Mehmet Zeki Efendi¹⁶²	Sıbyan Mektebi	Çorum Mekteb-i Rüşdiyesi	-	Türkçe

¹⁵⁵ BOA.DH.SAİD.d. 196/387.

¹⁵⁶ BOA.DH.SAİD.d. 183/191.

¹⁵⁷ BOA.DH.SAİD.d. 182/190.

¹⁵⁸ BOA.DH.SAİD.d. 147/185.

¹⁵⁹ BOA.DH.SAİD.d. 144/457.

¹⁶⁰ BOA.DH.SAİD.d. 158/421.

¹⁶¹ BOA.DH.SAİD.d. 156/333.

¹⁶² BOA.DH.SAİD.d. 162/221.

Ahmed Fehmi Efendi ¹⁶³	Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i İdadiy-i Mülkiye	-	-
Ahmed Akif Efendi ¹⁶⁴	Kengırı Mekteb-i İbtidaisi	Kengırı Mekteb-i Rüşdiyesi	-	Türkçe
Abdulhalim Efendi ¹⁶⁵	Sıbyan Mektebi	Kengırı Mekteb-i İdadiy-i Mülkiye Sivas Mekteb-i İdadiy-i Mülkiye Terk	-	-
İbrahim Hakkı Efendi ¹⁶⁶	Sıbyan Mektebi	Üsküdar Merkez Rüşdiyesi	-	Türkçe ve Fransızca

Tablo 1’de elde edilen verilere göre 138 memurdan 108’i sıbyan, 19’u ibtidai mekteplerinde ilköğrenimlerini görmüştür. 1 memur özel okulda (mekteb-i hususi), 1 memur da özel öğretiliminde (muallim-i mahsus) öğrenim görmüştür. 4 memur hiç okula gitmemiştir ve okuryazar değildir. 5 memurun ilköğrenimi hakkında bilgi verilmemiştir. Orta ve yükseköğrenimde ise 67 memur rüşdiye mekteplerinde, 15 memur idadi ve dengi mekteplerde, 2 memur darülmualim mekteplerinde, 1 memur Mekteb-i Harbiye-i Şahane’de, 1 memur ise Darülfünun Hukuk-ı Osmani’de öğrenim görmüştür. 1 memur zabıt mektebinde eğitim almış, 1 memur ise ikmal-i tahsil etmiştir. 4 memur rüşdiyelerdeki, 4 memur ise idadilerdeki eğitim - öğretilimlerini yarıda bırakmıştır. 35 memur medrese eğitimi almış, bu memurlardan 1’i medrese eğitimi yarıda bırakmıştır. 1 memur ise Şinevi-i Şerif’ten icazet almıştır. 4 memur hem rüşdiye hem de medrese eğitimi almıştır. İdadi ve üstü eğitim alan memurlar içerisinde medrese eğitimi alan 1 memur vardır. Medrese eğitimi alan 35 memurdan yalnızca 4

¹⁶³ BOA.DH.SAİD.d. 152/439.

¹⁶⁴ BOA.DH.SAİD.d. 159/277.

¹⁶⁵ BOA.DH.SAİD.d. 145/153.

¹⁶⁶ BOA.DH.SAİD.d. 189/122.

tanesi Türkçe dışında bir dilde okuryazardır. Bu sayı idadiler ve dengi eğitimlerde ise 2'dir.

Memurların okuryazar oldukları diller incelendiğinde ise 121 memur Türkçe, 9 memur Arapça, 9 memur Fransızca, 5 memur Farsça ve 1 memur Bulgarca dillerinde okuryazar olduklarını belirtmiştir. 4 memur okuryazar olmadığını belirtmiştir. 13 memur farklı kademelerde eğitim almalarına rağmen okuryazar oldukları diller hakkında bilgi vermemiştir.

Sonuç

Çankırı doğumlu memurların sicill-i ahvâl kayıtları incelendiğinde, 138 devlet memurundan 108'inin sıbyan, 19'unun ise ibtidai mekteplerinde ilköğrenimini tamamlamış olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle 19. yüzyıl sonlarında ibtidai mekteplerinde öğrenim görenlerin sayısında yaşanan artış, Maarif Nezareti'nin okullaşma politikasının taşradaki yansıması olarak değerlendirilebilir.

Çankırı doğumlu devlet memurları arasında rüşdiyelerde öğrenim görmüş memur sayısı 67 olarak tespit edilmiştir. Bunlardan 4 tanesi öğrenimini tamamlayamadan mekteplerinden ayrılmıştır. Memurlar ağırlıklı olarak sivil rüşdiyelerde öğrenim görmüştür. Bunun yanı sıra askeri rüşdiyelerde öğrenim görmüş memurlara da rastlanmaktadır. Bazı memurlar Çankırı dışında başta İstanbul olmak üzere farklı bölgelerde de öğrenim görmüşlerdir. Bekir Sadık Efendi ve Osman Nuri Efendi örneklerinde görüldüğü gibi birden fazla rüşdiyede öğrenim gören memurlar da bulunmaktadır. Öğrenim hayatını rüşdiye mekteplerinde tamamlayan memurların 17 tanesi Türkçe dışında en az bir yabancı dilde daha okuryazardır ya da o dile aşinadır.

Çankırı doğumlu devlet memurları arasında idadi ve dengi mekteplerde öğrenim gören memur sayısı 15 olarak tespit edilmiştir. Bunlardan 4 tanesi eğitim-öğretimlerini tamamlayamadan mekteplerinden ayrılmıştır. Memurlardan Mehmed Emin Efendi hem Burusa Mekteb-i İdadisi'nde hem de Mekteb-i Harbiye-i Şahane'de öğrenim görmüştür. İsmail Hakkı Efendi Darülfünun Hukuk-i Osmani'de okuduktan sonra zabıt mektebinde ve darülmualimde de eğitim almıştır. Emin Efendi ise eğitimini ikmal-i tahsil ile tamamlamıştır.

Memurlardan 35 tanesi medreselerde öğrenim görmüş, bu memurlardan 1'i medrese öğrenimini yarım bırakmıştır. 1 memur ise Murad Monla Dergâhı'nda eğitim

ve Şinevi-i Şerif'ten icazet almıştır. Memurlardan bazıları Dersaadet'de medrese öğrenimi görmüştür. Birçok memur öğrenim gördüğü medresenin ismini belirtmemiştir. Rüşdiye ve idadi mekteblerinin sayılarının artmasına paralel olarak medreselerde eğitim alanların oranlarında bir azalma meydana geldiği söylenebilir.

Memurların okuryazar olduğu (kitabet ettiği) dillere bakıldığında, 121 memur Türkçe okuryazar olduğunu belirtirken, 13 memur ise eğitim görmelerine rağmen hangi dilde okuryazar olduğunu belirtmemiştir. Farklı kademelerde okula giden ve şehadetname alan bu memurların Türkçe okuryazar olduğunu söylemek mümkündür. 4 memur ise herhangi bir eğitim kurumunda öğrenim görmemiş, tercüme-i hallerinde de okuryazar olmadıklarını belirtmişlerdir.

Her ne kadar medreselerde, rüşdiyelerde ve idadilerde Arapça, Farsça, Fransızca gibi diller öğretilse de yabancı dillerde okuryazarlığı olan memur oranı çevre sancak merkezlerine göre azdır. Memurlardan 17'si yabancı dil bilmektedir. 9 memur Arapça, 9 memur Fransızca, 5 memur Farsça ve 1 memur da Bulgarca bilmektedir. Bulgarca bilen Ali Fahri Efendi öğrenimini Şumnu'da tamamlamıştır. Bazı memurlar 3 farklı dilde okuryazar olduklarını beyan etmiştir. Bu sonuçlar Çankırı merkez doğumlu memurların yaklaşık olarak %13'ünün yabancı dil bildiğini göstermektedir. Farklı sancak merkezlerindeki benzer çalışmalar incelendiğinde; Amasya doğumlu memurların %20'si¹⁶⁷ Antalya doğumlu memurların %27'si¹⁶⁸, Afyon doğumlu memurların %51'i¹⁶⁹, Sinop doğumlu memurların %23'ü¹⁷⁰ ve Çorum doğumlu memurların %21'i¹⁷¹ Türkçe dışında en az bir dil daha bildiklerini beyan etmiştir. Memurların bildikleri yabancı diller herhangi bir ölçüde tabi tutulmaksızın kendi

¹⁶⁷ Selçuk Sarı, *Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre Amasyalı Memurlar*, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ordu 2013, sy. 42 - 43.

¹⁶⁸ Ozan Can Akpınar, *1879-1909 Tarihli Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre Antalya Doğumlu Memurlar*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Antalya 2017, sy. 62.

¹⁶⁹ İpek Kültekin, *Sicili Ahval Defterlerine Göre Afyonlu Devlet Adamları*, Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2021, sy. 5.

¹⁷⁰ Zehra Deniz, *II. Abdulhamid Dönemi'nde Sinoplu Devlet Adamları (Sicill-i Ahval Defterlerine Göre: 1879 - 1909)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2019, sy. 49.

¹⁷¹ Hayrettin Örs, *Sicili Ahval Defterlerine Göre Çorumlu Devlet Memurları (1879-1909)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2019, sy. 21.

beyanları doğrultusunda kaydedildiği için dil seviyeleri hakkında sağlıklı bilgi edinmek zordur.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.)

Dâhiliye (DH.)

Sicil-i Ahvâl İdâresi (SAİD.d.): 22/439; 27/491; 23/483; 6/207; 130/143; 4/238; 1/902;15/307; 15/247; 35/149; 101/139; 18/121; 76/147; 62/313; 19/183; 13/259; 25/313; 80/355; 15/129; 36/377; 35/189; 36/457; 132/395; 111/465; 35/245; 8/337; 93/435; 82/71; 6/507; 8/695; 39/255; 126/185; 76/461; 13/463; 173/401; 64/333; 98/161; 26/443; 37/471; 55/297; 19/161; 40/437; 30/339; 14/281; 15/407; 36/63; 91/337; 32/429; 97/229; 139/375; 146/133; 39/59; 39/293; 40/93; 167/9; 17/487; 179/239; 179/249; 25/47; 29/429; 97/187; 35/171; 147/67; 88/39; 14/395; 20/55; 94/231; 64/21; 137/87; 7/729; 40/255; 133/257; 102/323; 171/161; 91/177; 33/189; 16/5; 156/399; 130/59; 194/345; 133/17; 56/433; 126/81; 199/95; 98/243; 86/331; 106/95; 152/281; 84/83; 109/493; 172/95; 179/299; 32/153; 187/5; 128/187; 143/321; 169/187; 151/61; 173/147; 112/273; 114/367; 86/49; 178/41; 127/215; 79/429; 132/163; 117/293; 178/19; 188/42; 109/1; 128/419; 159/361; 181/263; 193/105; 170/357; 194/305; 151/237; 171/207; 188/74; 168/181; 170/73; 152/431; 193/45; 135/391; 141/167; 196/387; 183/191; 182/190; 147/185; 144/457; 158/421; 156/333; 162/221; 152/439; 159/277; 145/153; 189/122; 129/375.

İrade (İ.)

Dahiliye (DH.): 780/63473

Yıldız (Y.)

Esas Evrakı (EE.): 113/15

Eserler

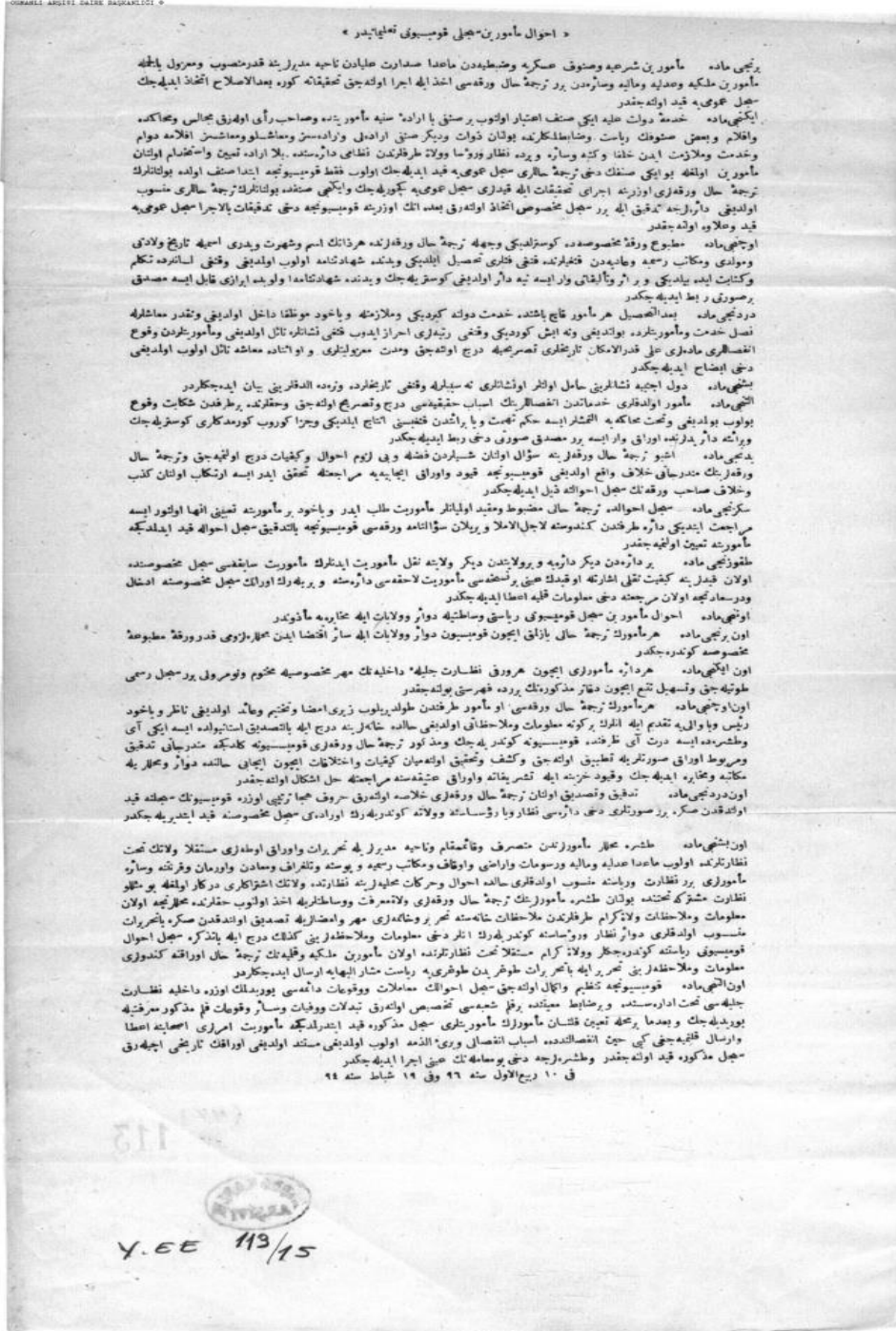
- Akyıldız, Ali, *Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform(1836- 1856)*, Eren Yayınları, İstanbul 1993.
- Çadırcı, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK Yayınları, Ankara 2013.
- Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 34. Baskı, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara 2020.
- EYÜBOĞLU, İsmet Zeki, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, Sosyal Yayınları, İstanbul 2004.
- Kastamonu Vilayet Salnamesi, *Kastamonu Vilayet Matbaası*, Kastamonu, H. 1321 (M. 1903).
- Koçer, Hasan Ali, *Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*, M.E.B. Yay., İstanbul 1991.
- Kodaman, Bayram, *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*, 2. Baskı, TTK Yayınları, Ankara, 1991.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı*, 5. Baskı, TTK yayınları, Ankara 2022.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul 1993.
- Sarıyıldız, Gülden, *Sicill-i Ahval Komisyonunun Kuruluşu ve İşlevi 1879-1909 Hakkında Bilgiler*, Der Yayınları, 2004.

Tez – Makale – Ansiklopedi

- Akpınar, Ozan Can, *1879-1909 Tarihli Sicil-i Ahval Kayıtlarına Göre Antalya Doğumlu Memurlar*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Antalya 2017.
- Aktürk, Sıraç, *Tanzimat’tan Birinci Dünya Harbi’ne Çankırı Sancağı (1839 – 1914)*, Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Çankırı 2020.
- Aktürk, Sıraç, “Tanzimat Sonrası Osmanlı Devleti’nde Kazâ Yönetimi: Çankırı Örneği 1839-1914”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,25, 2021, sy. 724-751.
- Akyüz, Yahya,“İlköğretimin Yenileşme Tarihinde Bir Adım: Nisan 1847 Talimatı”, *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, c. 5, 1994, sy. 1-47. doi:10.1501/OTAM_0000000206.
- Deniz, Zehra, *II. Abdulhamid Dönemi’nde Sinoplu Devlet Adamları (Sicill-i Ahval Defterlerine Göre: 1879 – 1909)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2019.

- Eryiğit, Burak, Cansu KALAFAT, “Osmanlı Devleti’nde 1840–1858 Yılları Arasında Taşra Yönetimini Düzenleyen Nizamnameler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Strategic Public Management Journal*, 5.10, 2019, sy. 54-62. doi: 10.25069/spmj.657847
- Gökmen, Ertan, “Aydın Vilayeti’nde Sıbyan Mekteblerinin İptidâi Mekteblere Dönüştürülmesi”, *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Der Yayınları, 2004, sy. 150 – 155. doi:10.1501/OTAM_0000000537
- Kültekin, İpek, *Sicili Ahval Defterlerine Göre Afyonlu Devlet Adamları*, Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2021.
- Örs, Hayrettin, *Sicili Ahval Defterlerine Göre Çorumlu Devlet Memurları (1879-1909)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2019.
- Öztürk, “Rüşdiye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, c. 35, 2008.
- Sarı, Selçuk, *Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre Amasyalı Memurlar*, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ordu 2013.
- Sarıyıldız, Gülden, “Sicill-i Ahval Defterleri”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, c. 37, 2009.

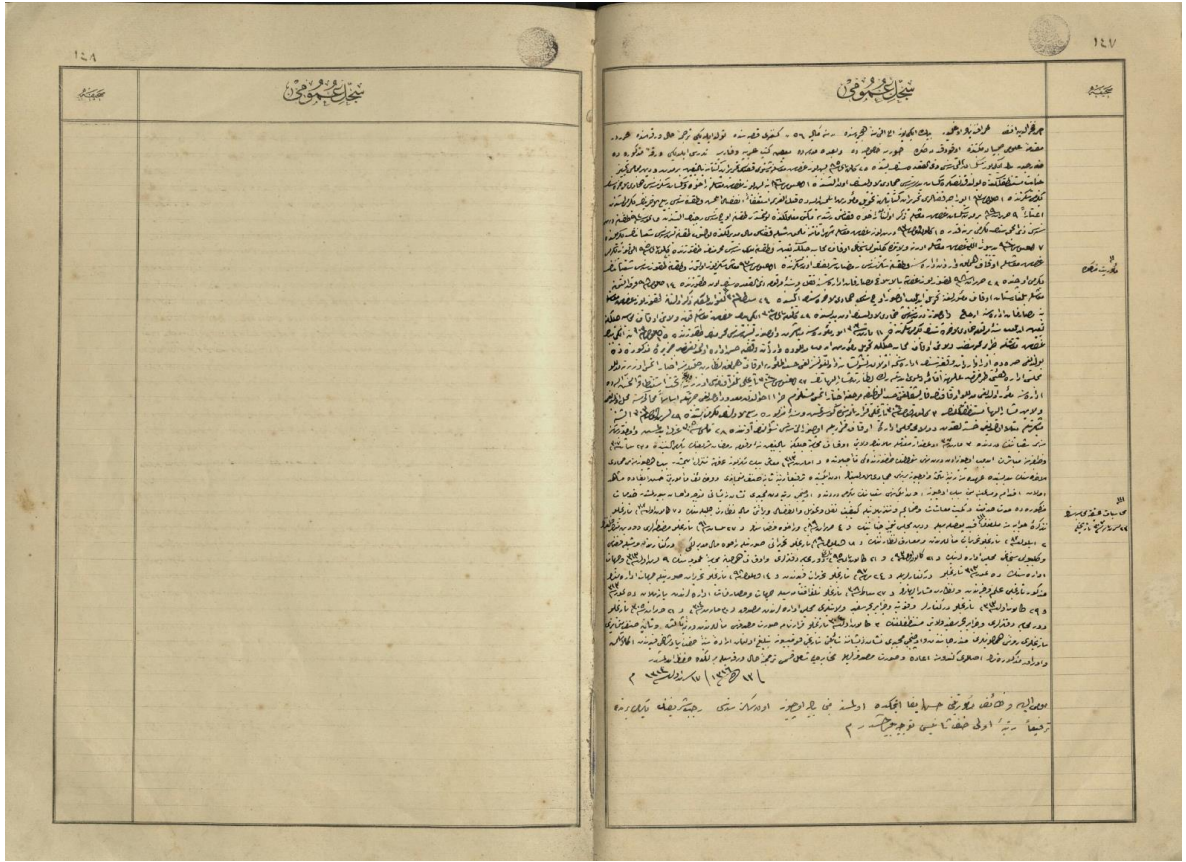
Ek 1: Sicil komisyonu talimatnamesi

Y.EE. 00113

BOA.Y.EE. 113/15.

Ek 2: Sicill-i Hümayun defteri örneği; Ahmed Fahreddin Efendi

BOA.DH.SAİD.d. 76/147.